

MAMLAKATDA INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISHDA AHOLI SALOMATLIK DARAJASI TAHLILI

Ruzmetova Gulira'no Atabekovna

Urganch davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

E-mail: guliranoruzmetova19@gmail.com

MAQOLA HAQIDA

Qabul qilindi: 24-mart 2024-yil

Tasdiqlandi: 26-mart 2024-yil

Jurnal soni: 10

Maqola raqami: 18

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v10i10.912>

KALIT SO'ZLAR/ Ключевые слова/

keywords

inson kapitali, sog'liqni saqlash, YaIM, aholi jon boshiga daromadlar, aholi jon boshiga sog'liqni saqlash xarajatlari

ANNOTATSIYA

Ushbu tadqiqot mamlakatda aholi salomatligi va inson kapitali rivojlanishi o'rtasidagi muhim munosabatlarni o'rganadi va aholining sog'lig'i holati inson kapitalining umumiy rivojlanishiga, ta'lim, ko'nikmalar, samaradorlik va iqtisodiy farovonlikka qanday ta'sir qilishini o'rganadi. Analiz va sintez, qiyosiy tahlil asosida O'zbekiston Respublikasi aholisining umir ko'rish davomiyligi, aholiga nisbatan 1000 ta tug'ilgan 5 yoshgacha bo'lgan bolalar o'lim darajasi, aholining jon boshiga YaIMga nisbatan sog'liqni saqlash xarajatlari tahlil qilindi. Ushbu tahlildan olingan tushunchalar siyosatchilar va manfaatdor tomonlarni inson kapitalini oshirish va barqaror rivojlanishni qo'llab-quvvatlash uchun sog'liqni saqlash tizimlari va sog'liqni saqlash tadbirlariga sarmoya kiritish muhimligi haqida ma'lumot berishi mumkin.

Kirish. Ko'plab adabiyotlar aholi salomatligi va umumiy iqtisodiy o'sish o'rtasida kuchli o'zaro bog'liqlik mavjudlik borligini ko'rsatadi. Salomatlik mehnat unumdorligi, ta'lim va demografik tendensiyalarga bevosita ta'sir o'tkazadi va bu mamlakatning ishchi kuchi salohiyati va inson kapitali darajasini belgilaydi. Aholi salomatligi va farovonligini ta'minlash jahon amaliyotida bo'lgani kabi, mamlakatimizning ham milliy rivojlanish strategiyalarining markaziy elementi hisoblanadi.

So'ngi yillarda O'zbekistonda qonun ustuvorligi va inson kapitalini rivojlantirish, adolatli va kuchli fuqarolik jamiyatini barpo etish, aholining yashash sharoitlarini yanada yaxshilash yo'nalishlarining keng ko'lamdagi islohotlari amalga oshirilmoqda. "Yangi O'zbekiston strategiyasining maqsadi – yurtimizning baxtli va barkamol insonlar farovon yashaydigan, ijtimoiy adolat tamoyillari to'liq qaror topgan, dunyoning eng rivojlangan, barqaror o'sayotgan va inson kapitali yuqori bo'lgan demokratik davlatlari qatoridan joy olishini ta'minlashdir. Buning uchun aholining barcha qatlamlariga munosib hayot darajasini va turmush sharoitlarini yaratib berish, ijtimoiy himoya tizimi samarasi, bandlik va daromadlar barqaror o'sishiga erishish, jamiyatning umumiy madaniyati, bag'rikenglik va mehribonlik fazilatlarini yanada oshirish bo'yicha olib borayotgan ezgu va savobli ishlarimizni yanada kuchaytirishni o'zimizning burchimiz, deb hisoblaymiz". Yangi O'zbekiston taraqqiyot Strategiyasining eng muhim yo'nalishlaridan biri bu aholini zamonaviy yuqori sifatlari tibbiy xizmat bilan ta'minlash hamda xalqimiz o'rtasida sog'lom hayot tarzini targ'ib qilishdir. Chunki, tibbiyot va tibbiy xizmatlarga aloqasi bo'lmagan inson o'zi yo'q hisobi. Shu boisdan yangi O'zbekistonni inson kapitali yuqori bo'lgan demokratik davlatlar qatoridan o'rin egallashini ta'minlashda inson kapitalini rivojlantirishning milliy modelini yaratish, inson kapitalining barqaror rivojlanishiga ta'sir ko'rsatuvchi omillarning ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlarini tadqiq etish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Inson kapitali indeksi (IKI) bugungi kunda tug'ilgan bolaning 18 yoshga to'lguniga qadar ega bo'lishi mumkin bo'lgan inson kapitali

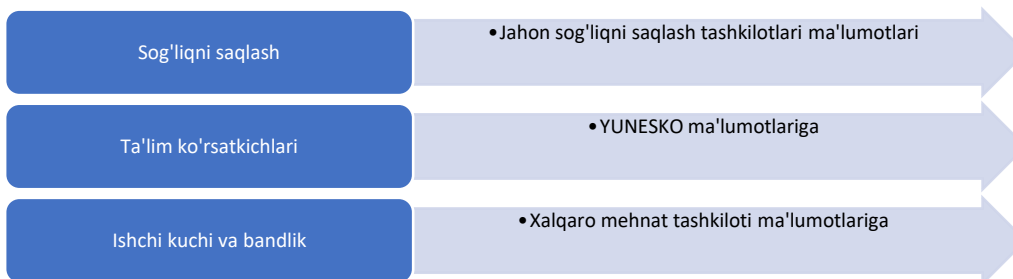
miqdori hisoblanadi. IKI mehnatga layoqatli aholi sog'lig'ini saqlash va ta'lim sohasidagi joriy natijalarni yaxshilash keyingi yil mehnatga layoqatli aholi samaradorligini qanday oshirish mumkinligini ta'kidlash uchun ishlatiladi. Bu indeksni o'lchash pirovardida o'ta qashshoqlikni yo'q qilishga va yanada inklyuziv jamiyatni yaratishga yordam beradi (Youth policy forum, 2021). Ushbu indeks inson taraqqiyoti indeksidan farqli ravishda, u yalpi milliy daromaddan foydalangan holda o'lchanadigan turmush darajasi kabi ko'rsatkichlardan mustasnodir. Inson taraqqiyoti indeksi kabi u 0 dan 1 gacha bo'lgan kompozitsion indeks bo'lib, 1 bugungi kunda tug'ilgan bolaning to'liq sog'lig'i va ta'lim salohiyatiga erishishi mumkinligini ko'rsatadi (Kraay Art, 2018).

Ushbu inson kapitali indeksi Jahon banki tomonidan ilk marotaba 2018-yilning oktabr oyida e'lon qilingan bo'lib, bunda 157 ta mamlakatning inson kapitali indeksini hisoblagan (Measuring Human Capital, 2018). Jahon banki ma'lumotlariga tayanadigan bo'lsak, aynan inson kapitali davlatlarning iqtisodiy rivojlanish darajasidagi 30 % tafovutni belgilaydi.

Inson kapitali indeksi umumiy inson kapitali va uni belgilovchi asosiy omillar ayniqsa, ta'lim va sog'liqni saqlash, shuningdek ularni iqtisodiy va ijtimoiy-iqtisodiy ta'sirini baholash uchun miqdoriy o'lchanadi va IKI quyidagi 3 ta asosiy tarkibiy qismlardan tashkil topadi:

- Ta'lim (ta'lim davomiyligi va talimning sifati);
  - Salomatlik (omon qolish darajasi (yangi tug'ilgan bolaning yashash ehtimoli), maktab o'quvchilarining mehnat bozoriga mehnatga yaroqli sog'lom kadr sifatida chiqishi);
  - Bandlik;
- IKI ushbu uchta determinant 42 ta ko'rsatkichni qamrab olib, ulardan:
- Ta'lim – 12 tasini;
  - Sog'liqni saqlash – 14 tasini;
  - Ishchi kuchi va bandlik – 16 tasini;

Yuqoridagi ko'rsatkichlar ushbu sohalarida xalqaro tashkilotlarning ma'lumotlari asosida tuzilgan (1-rasm).

1-rasm. IKI ko'rsatkichlari yig'ish uchun xalqaro ma'lumot ba'zolari

Ushbu ma'lumotlarga qo'shimcha ravishda boshqa ishonchli manbalardan olingan ma'lumotlar ham qo'llaniladi.

Biz tadqiqotlarimizni inson kapitali indeksini o'lchashdagi asosiy komponentlardan biri bo'lmish **B** ustunga ya'ni salomatlik (omon qolish darajasi (yangi tug'ilgan bolaning yashash ehtimoli), maktab o'quvchilarining mehnat bozoriga mehnatga yaroqli sog'lom kadr sifatida chiqishi)ga qaratamiz.

Joriy yilning mart oyida Birlashgan Millatlar Tashkilotining Bolalar o'limini baholash bo'yicha idoralararo guruhi (UN IGME, 2024) tomonidan e'lon qilingan so'nggi hisob-kitob ma'lumotlariga ko'ra, 2022-yilda bolalarning 5 yoshga to'lmasdan vafot etish darajasi eng past ko'rsatkichni 4.9 millionni qayd etgan.

Mamlakatimizda so'nggi 20 yil ichida sog'liqni saqlash ko'rsatkichlari ancha yaxshilandi. 5 yoshgacha bo'lgan bolalar o'rtasida

to'yib ovqatlanmaslik tufayli o'sishning sekinlashishi ko'rsatkichi 2000-yilda 29,5 %ni tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilda mazkur ko'rsatkich 7 %ga kamaydi (YUNISEF 2024).

Shuni aytishimiz mumkinki, hisobot ko'rsatkichlariga ko'ra 2000 yildan buyon 5 yoshgacha bo'lgan bolalar o'lim darajasi 51 %ga kamaygan. Bir nechta kam daromadli davlatlarda ushbu ko'rsatkichda yaxshi natijalarni ko'rsatishdi, masalan, Kambojja, Malavi, Mo'g'uliston va Ruanda mamlakatlari 2000 yildan beri 5 yoshgacha bo'lgan bolalarning o'lim darajasi 75 %ga qisqarganini ko'rishimiz mumkin. Bunga asosiy sabab shundaki, bolalar salomatligi va farovonligi uchun zaruriy resurslarning to'g'ri taqsimlanganligidir (UN report, 2024). 4,9 million o'limning 46,9 %ni ya'ni 2,3 million o'lim hayotning birinchi oyida sodir bo'lgan, 53,1 % ya'ni 2,6 million bola esa 1 oydan 59 oygacha bo'lgan davrda vafot etgan. 2022 yildagi ma'lumotlar 5 yoshdan 24 yoshgacha bo'lgan o'smirlar orasidagi o'limlar 2,1 million bolaning o'limini ko'rsatadi.

Adabiyotlar tahlili. Inson kapitalining muhim tarkibiy qismi sog'liqni saqlash kapitalidir. Sog'liqni saqlash kapitali inson salomatligi va faoliyatini yaratish, saqlash va yaxshilashga yo'naltirilgan investitsiyalarga asoslanadi.

Inson kapitali konsepsiyasining shakllanishi o'tgan asrning 60-70-yillariga to'g'ri keladi va bu konsepsiya asoschilari T.Shults (T.Shults, 1961) va G.Bekker (G.Bekker, 1964)lar hisoblanadi.

Teodor Shults va Garri Bekkerlar fikriga ko'ra umumiy, kasbiy ta'lim, sog'liqni saqlash va shaxsning rivojlanishiga yo'naltirilgan turli ijtimoiy dasturlarga investitsiyalar yo'naltirish ishlab chiqarish va texnologik jarayonlarga sarmoya kiritishdan samaradorliroqdir.

Samuel Preston birinchi bo'lib inson salomatligi va uning daromadlari o'rtasidagi bog'liqlikni o'rgangan va milliy daromad va umr ko'rish davomiyligi o'rtasidagi ijobiy bog'liqlik mavjudligi, shuningdek, sog'liqni saqlash qashshoqlikdan chiqish elementi ekanligini asoslab berdi.

Yana bir tadqiqotchi olim M.Grossman 1970-yillarda sog'liqni saqlashga qaratilgan investitsiyalarning rolini muayyan taqdqiq qilib chiqdi. Olim shaxsning ta'lim va sog'liqni saqlash sohalariga qo'yilgan mablag'lar hisobidan kelajakdagi daromadlarini oshirishdan manfaatdor ekanini aniqladi. Grossman fikriga ko'ra, zamon shiddati tufayli sog'liqni saqlashga qaratilgan investitsiyalar boshqa tovar va xizmatlar iste'moli kabi muhim ahamiyat kasb etdi.

Abdelhafidh Dhrifi 1995-2012-yillar oralig'ida 93 ta mamlakat doirasida xususiy va davlat tomonidan ajratilgan investitsiyalarni sog'liqni saqlashga sarflangan xarajatlarning chaqaloqlar o'limiga ta'sirini o'rganib chiqdi. Uning xulosasiga ko'ra, bunday sarflangan xarajatlarning oshishi yuqori va o'rta daromadli mamlakatlarda bolalar o'limini kamaytiradi. Ammo past va o'rta daromadli davlatlarda

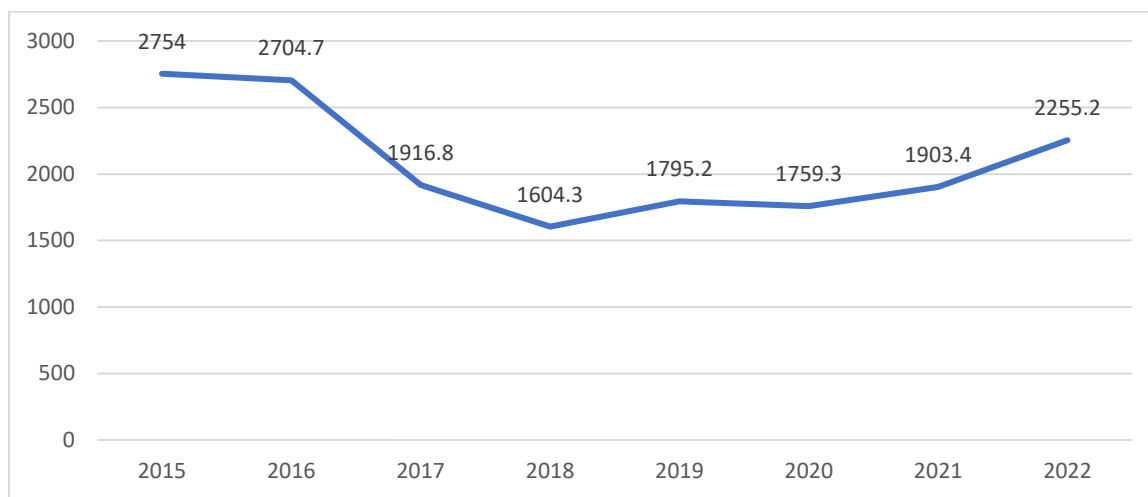
sog'liqni saqlashga sarflangan investitsiyalarning oshishi aholi o'limiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatmadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, kam daromadli mamlakatlarning davlat tomonidan ajratilayotgan xarajatlari xususiy investitsiyalardan ko'ra ijobiy ta'sir ko'rsatadi, xususan, xususiy investitsiyalarning ta'siri rivojlangan yuqori daromadli mamlakatlarda ta'siri ko'proq.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu metodologiya qismi bo'yicha nozik tushunchani ta'minlash uchun ham miqdoriy, ham sifat usullarini o'z ichiga olgan holda, mamlakatda inson kapitalini rivojlantirish kontekstida aholi salomatligi darajasini tahlil qilish uchun kompleks yondashuvni belgilaydi va ushbu tadqiqotda mamlakatda aholi salomatligi va inson kapitali rivojlanishi o'rtasidagi bog'liqlikni har tomonlama o'rganish uchun analiz va sintez, qiyosiy tahlil, abstrakt-mantiqiy, monografik, ekspert va sifat tahlilini birlashtirgan aralash usulli yondashuvni qo'llanildi va o'rtacha umr ko'rish davomiyligi, chaqaloqlar o'limi darajasi, onalar o'limi darajasi, kasalliklarning tarqalishi, tibbiy yordam va emlash bilan bog'liq ko'rsatkichlar bo'yicha ma'lumotlar milliy statistika idoralari kabi ishonchli manba'dan topiladi.

Tadqiqot natijalari. Ma'lumki mamlakatimizda inson kapitaliga e'tibor yildan-yilga ortmoqda. Xususan, inson kapitalining asosiy komponentlaridan biri bo'lgan salomatlik alohida diqqat markazida desak mubolag'a bo'lmaydi. Aholining salomatligi uning iqtisodiy salohiyatida alohida o'rin tutadi. Davlatning turli sanoat texnologiyalariga ajratayotgan xarajatlardan ko'ra, aholi salomatligi uchun sarflayotgan xarajatlari davlatning ijtimoiy-iqtisodiy istiqbolida ahamiyatlidir.

Aholi jon boshiga to'g'ri keluvchi uy xo'jaliklari va sog'liqni saqlash xarajatlari o'rtasidagi bog'liqlik, tabiatni muhofaza qilish va uy xo'jaliklari xarajatlarini oshirish respublikada tug'ilishdan boshlab umr ko'rish darajasini uzayishini, aholi jon boshiga 1000 tug'ilgan chaqaloqqa to'g'ri keladigan 5 yoshgacha bo'lgan bolalar o'limini kamaytirishini ko'rsatadi. Biroq, ushbu omillarning hech birisini yetarli deb hisoblab bo'lmaydi, chunki ushbu munosabatlar, xususan, sog'liqni saqlash va aholi jon boshiga to'g'ri keladigan uy xo'jaliklari xarajatlarining o'sishi barcha mamlakatlarda bir xil rol o'ynamaydi.

Shuni qayd etishimiz kerakki, so'nggi yillarda O'zbekistonda tug'ilgan har 1000 bolaga nisbatan 5 yoshgacha bo'lgan bolalar soni keskin kamaydi (YUNISEF, 2024), shuningdek, bugungi jahon ko'rsatkichidan ancha past. Buning asosiy sabablari hukumatning byudjet hisobidan ijtimoiy sohalarga ajratayotgan xarajatlari ulushining ortishi, jumladan, sog'liqni saqlash tizimiga e'tibor ortganligi, aholi daromadlarining o'sishi va albatta aholi jon boshiga YaIMning o'sishidir.

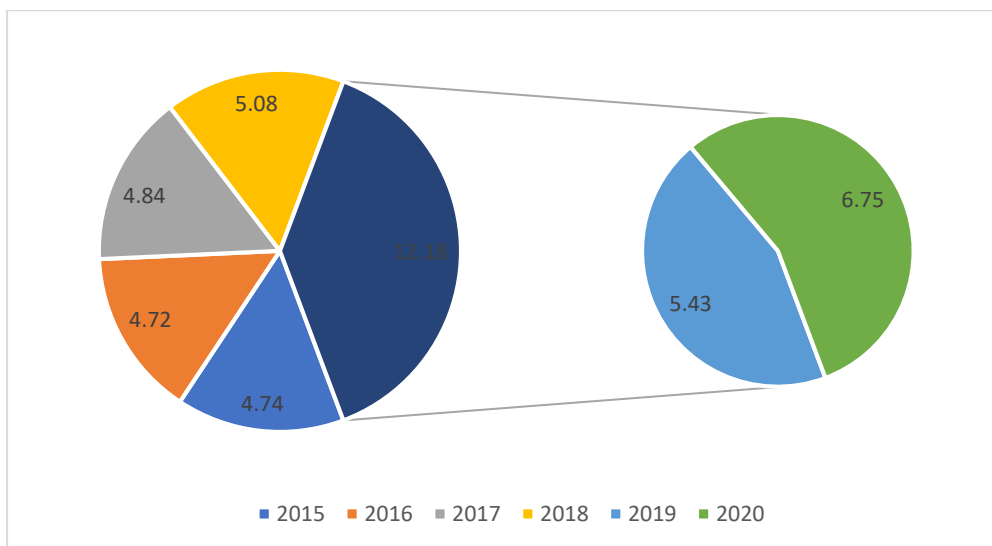
2 – rasm. O'zbekiston Respublikasida YaIM bo'yicha aholi jon boshiga daromadlar (AQSh dollarida) [8].

Mamlakatimizda 2022-yilda aholi jon boshiga hisoblaganda yalpi ichki mahsulot (YaIM) hajmi joriy narxlarda 2255,2 AQSh dollarini tashkil etdi. Shuningdek, 2022-yilda aholi jon boshiga YaIM hajmining real o'sishi 2021-yilga nisbatan 3,5 % 2018-yilga nisbatan esa 13,4 % bo'lgan (2-rasm).

Yuqoridagi 2-rasmdan shuni ko'rishimiz mumkinki, aholi jon boshiga hisoblanganda yalpi ichki mahsulot hajmi 2015-yilda eng cho'qqi (2754 dollar) o'sish nuqtasiga yetgan. 2018-yilda keskin pasayish (1604,3 dollar) kuzatilgan bo'lib, bu davr COVID-19

pandemiya davrigacha davom qilgan. Ko'rishimiz mumkinki, 2022-yilda yana (2255,2 dollar) o'sish sur'atiga ega bo'ldi.

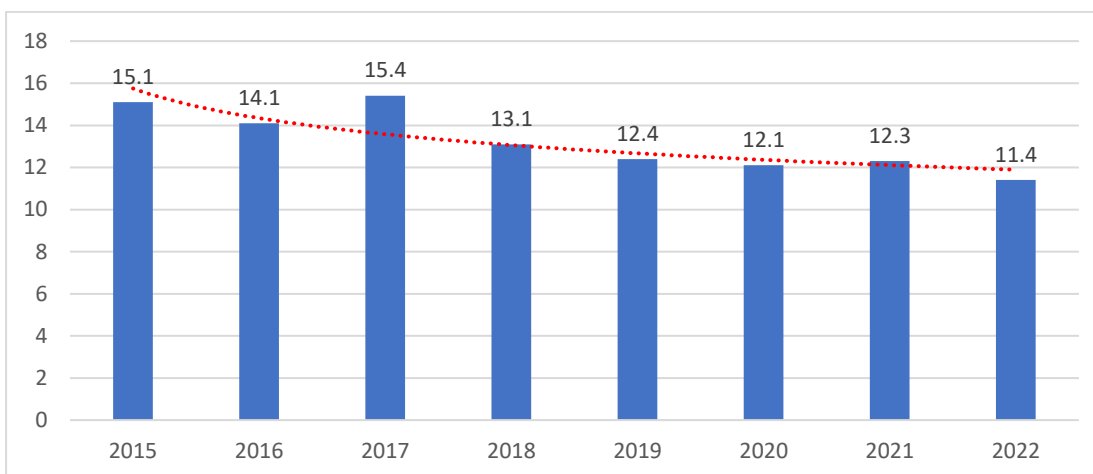
Xususan, O'zbekistonda YaIMga nisbatan aholi jon boshiga sog'liqni saqlash xarajatlarini tahlil qiladigan bo'lsak, 2015-yilda 4,74% ni tashkil etgan bo'lsa, 2020-yilda mazkur ko'rsatkich 6,75% ga teng bo'lgan (3-rasm). 2015-2020 yillarda mazkur ko'rsatkich o'rtacha 5,26% ga teng bo'lib, 2019-2020-yillarda o'rtacha ko'rsatkichdan yuqori, qolgan yillarda esa o'rtacha ko'rsatkichdan past qiymatni tashkil etgan[9].

3 – rasm. 2015-2020-yillarda O‘zbekistonda aholi jon boshiga sog‘liqni saqlash xarajatlari [9].

Mamlakatimizda 5 yoshga to‘lmasdan o‘lim ko‘rsatkichi har 1000 nafar bolaga nisbatan o‘lim ko‘rsatkichi 2022-yilda 2000-yilga qaraganda nisbatan 10 % ga kamaydi. 4-rasm ma‘lumotlariga ko‘ra, 2015-yilda har 1000 bolaga nisbatan 5 yoshgacha bolalar o‘limi 15,1 nafarni tashkil qilgan bo‘lsa, 2017-yilda 15,4 nafar bola o‘limini qayd

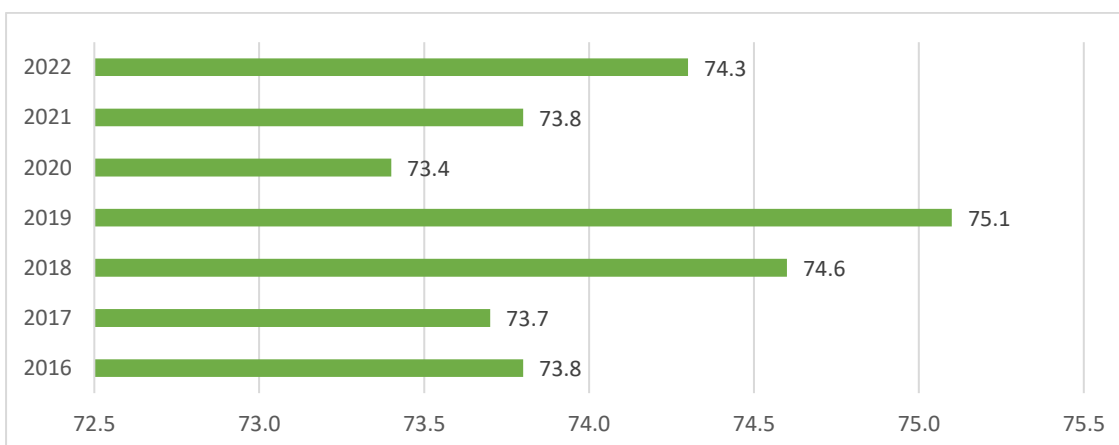
etgan. 2019-2020-yillar (COVID-19 pandemiyasi) davrida mos ravishda 12,4 va 12,1 nafarni tashkil qiladi. 2022-yilda 5 yoshgacha bo‘lgan bolalar o‘limi 11,4 nafarni tashkil qilib, kamayish tendensiyasini ko‘rsatmoqda[10].

4 – rasm. Har 1000 bolaga nisbatan 5 yoshgacha bolalar o‘limi koeffitsienti [10]

Respublikamizda o‘rtacha umr ko‘rish davomiyligi 2016-yilga nisbatan 2019-yilda 1,3 yilga uzaygan bo‘lsa, 2020-yilda COVID-19 pandemiyasi davrida umr ko‘rish davomiyligi keskin 1,7 yilga qisqargan. Pandemiyadan keyin 2022-yilga kelib o‘rtacha umr ko‘rish davomiyligi 0,8 yilga uzayganini ko‘rishimiz mumkin (5-rasm).

Tug‘ilishning umumiy koeffitsienti har bir ayolga nisbatan 3,3 nafar bola tug‘ilishini tashkil qilmoqda. Tug‘uruqqacha bo‘lgan davrda parvarish vaqtida ayollarning 90 %i kamida 4 marta, 98 %i esa kamida 2 marta malakali tibbiy xodim tomonidan ko‘rikdan o‘tkazilgan. Tug‘ruqlarning 99 %i davlat tibbiy muassasalarida, malakali tibbiy xodimlar ishtirokida amalga oshirilgan [10]

5 – rasm. Tug‘ilishda kutilayotgan umr ko‘rish davomiyligi[10]

Aholi salomatligining mustahkamligi mamlakatning iqtisodiy salohiyatini belgilovchi omildir. Aholini immunizatsiya qilish ya'ni silga qarshi, poliomiyeletiga qarshi, virusli gepatit B ga qarshi, qoqsholga qarshi, qizamiqqa qarshi emlash aholi umr ko'rish ko'rsatkichini oshirishda yordam berdi. Mamlakatimizda 2016-2022-yillarda aholini immunizatsiya qilish jarayonlari o'rtacha 99,6 % ni tashkil qildi[10].

Joriy yil barcha ko'p tarmoqli markaziy poliklinikalarda bolalar bo'limlari tashkil qilinib, faoliyat yuritayotgan 15 mingdan ortiq tibbiy brigadalarga qo'shimcha 8,5 ming shtat bolalar hamshirasi va doya o'rinlari berildi. 2022-yil 1-iyuldan boshlab 3-15 yoshli bolalarga yod pereparatlari davlat tomonidan bepul tarqatila boshlandi[11].

Xulosa. Mazkur tadqiqot ishimizda amalga oshirilgan tahlillarimiz quyidagi xulosalarni shakllantirish imkonini berdi. Jumladan:

Bilamizki, inson kapitali mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish salohiyatini belgilaydigan asosiy kuchdir. Uning ta'limi, sog'ligi, malakasi mamlakat ravnaqida muhim rol o'ynaydi. Inson kapitalining muhim elementlaridan biri bo'lgan B ustun "Salomatlik"ga bo'lgan e'tibor butun bir millatning kelajakdagi samarali va sog'lom kadr bo'lib yetishishida yetakchidir. Xususan, O'zbekiston keying yillarda sog'liqni saqlash sohasida tub islohotlar amalga oshirib kelmoqda. 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston Strategiyasining yetakchi yo'nalishlaridan biri sog'liqni saqlash tizimiga qaratilganligi so'zimiz isbotidir.

Aholi jon boshiga real va umumiy daromadlar ham muhim ijtimoiy omil sifatida qarab chiqildi. Buning uchun asosiy sababni keltirib

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi farmoni.
2. Aart Kraay The world bank human capital index: a guide. 2019. Published by Oxford University Press on behalf of the International Bank for Reconstruction and Development / THE WORLD BANK. All rights reserved. For permissions, please e-mail: journals.permissions@oup.com doi: 10.1093/wbro/lkz001
3. Schultz, Theodor W. Investment in human capital: the role of education and research. – N.Y., 1971.
4. Bekert. Investment in human capital: the role of education and research. – N.Y. G. S. Investment in Human Capital:A. Theoretical Analysis. // Journal of Political Economy. Supplement. Oct., 1962
5. Preston, Samuel H. "The Changing Relation between Mortality and Level of Economic Development." Population Studies, vol. 29, no. 2, 1975, pp. 231–48. JSTOR, <https://doi.org/10.2307/2173509>. Accessed 29 Mar. 2024.
6. Grossman, Michael. "On the Concept of Health Capital and the Demand for Health." Journal of Political Economy, vol. 80, no. 2, 1972, pp. 223–55. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/1830580>. Accessed 2 Apr. 2024.
7. Dhifri A. Health-care expenditures, economic growth and infant mortality: Evidence from developed and developing countries [CEPAL review](#) 125(December 2018):69-92 December 2018 DOI: [10.18356/02c1a26c-en](https://doi.org/10.18356/02c1a26c-en)

o'tishimiz mumkin, aholi daromadlarini oshishi ularning tibbiy me'yorlarga rioya qilish va ulardan foydalanish imkoniyatlarini oshiradi. Ma'lumki, aholi jon boshiga yalpi ichki mahsulotning o'sishi uning real va umumiy daromadlariga bevosita ta'sir qiladi, shuningdek, tadqiqotimiz tahlillariga qaraydigan bo'lsak, 2022-yilda aholi jon boshiga YaIM hajmining real o'sishi 2021-yilga nisbatan 3,5 % 2018-yilga nisbatan esa 13,4 % bo'lgan.

Shuningdek, tadqiqot natijalariga ko'ra aholi jon boshiga YaIMga nisbatan sog'liqni saqlash xarajatlari 2015-yilga nisbatan 2022-yilda 2,01% ga ortgan.

O'zbekistonda 5 yoshgacha bo'lgan bolalar o'limining oldini olish sezilarli muvaffaqiyatga erishilgan bo'lsada, rasmiy ma'lumotlar 5 yoshgacha to'lmasdan vafot etgan bolalar o'limining 57%i hayotning dastlabki 28 kunida sodir bo'layotganini ko'rsatmoqda. Ushbu muammoning oldini olish uchun nafaqat ona va bolaning sog'lig'iga e'tibor qaratish lozim, balki ularga g'amxo'rlik qilish uchun yaratilgan shart-sharoitlarni ham inobatga olish kerak.

Ma'lumki, respublikamizda aholini immunizatsiya qilish jarayonlari 2016-2022-yillarda o'rtacha 99,6 % ni tashkil qildi. Bundan ko'rinadiki, aholi tibbiy xizmatlarga bo'lgan munosabati tubdan ortib bormoqda, ma'lumki, ayrim mamlakatimiz aholisi tibbiy xizmatlaridan ko'ra o'zini-o'zi davolashni avval ko'rishgan. Yuqoridagi natijalarga tayanadigan bo'lsak bugungi kunda aholimizning tibbiy savodxonligi ortmoqda.

8. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=UZ>

9. <https://data.worldbank.org/indicator/SH.XPD.CHEX.GD.ZS?locations=UZ>

10. O'zbekistonda sog'liqni saqlash statistik to'plam Toshkent-2023

11. Salayev S.K., Raximova S.M. Tibbiy xizmatlar bozori rivojlanishining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish. Monografiya Urganch-2024. 53b.

12. Ruzmetova G.A. Mintaqaviy iqtisodiyotni rivojlantirishda inson kapitalini tadqiq qilishdagi yondashuvlar. Toshkent iqtisodiyot universiteti Iqtisodiyot va ta'lim jurnali 2023-yil 6-son 329-335 betlar https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss6/a52

13. Ruzmetova G.A. Inson kapitalini boshqarishning xorij tajribasi//Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot. 2024-yil 1-son. 612-619 bet. <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

14. Sherov A.B., Ruzmetova G.A. O'zbekistonda oliy ta'lim tizimi borasida amalga oshirilayotgan islohotlar va uni moliyalashtirishning dolzarb masalalari //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2022. – T. 2. – №. 2. – C. 264-270.

15. Sherov A.B., Ruzmetova G.A. Oliy talim muassasalarini moliyalashtirish modellari//International Conference on Research Identity, Value and Ethics. – 2022. – C. 170-174.